

II. Rákóczi Ferenc: Emlékiratok

(Vas István fordítása)

Az egész világ tudja, hogy a magyar nemzetet a törvények négy rendre osztják. Mert a népet, minthogy visszaélt a keresztes hadjáratot hirdető bullával, és fellázadt a nemesség ellen, még Ulászló király idejében megfékelték, legyőzték, s oly szoros szolgaságba fogták, s a nemesség olyan korlátlan jogot nyert jobbágysai fölött, hogy a törvények szerint a parasztnak nincs is más tulajdona, csak a lelke. A népnek egy része, mely szlávokból vagy oroszokból áll, elég türelmesen viseli ezt a jármot, de a magyar jobbágyok annyira gyűlölik uraikat és az egész nemesi rendet, hogy még most is úgy látszik, mintha egyébre sem vágyódnának, mint megbosszulni elvesztett szabadságukat. (239. oldal)

... be kell vallanom, hogy Bercsényi gróf személye, de még inkább szelleme, hajlamai és szokásai nagyon akadályozták a magyar főurak egyetértését. Őt mindenki ismerte, engem pedig csak kevesen, s azok is fiatalságomra való tekintettel képtelennek tartottak katonai és politikai tanácsra, s ezért mindent a grófnak tulajdonítottak. Sokan még egy sorban sem akartak állni vele, nemhogy parancsnokságát elismerni. Így hát Bercsényi szelleme, amely nem tudta elviselni az egyenlőséget, a nála alacsonyabbak szemében keménynek és túrhetetlennek látszott. Bizalmas érintkezésben meggondolatlanul maró és gúnyos volt, komoly dolgokban könnyelmű, a szemrehányásban csípős és megvető. Konokul tisztelte saját véleményét, de többnyire megvetette a másokét. Beszédben ékesszóló volt, cselekvésben tétovázó, kétes esetekben ingadozó, tanácsa elméjének nagy kiterjedése miatt határozatlan és bizonytalan volt, szerencsétlen körülmények miatt mindig másokat okolt. Bercsényi szeretetből és kényszerűségből ragaszkodott hozzám, így barátságából és viszontszeretetből sok dologban támogattam, vagy pedig mértéktartást nem ismerő természetével mentegtettem. Egyébként, minthogy nem vettem benne észre rosszakaratot, nem javíthattam meg, amit akaratlanul tett, és nem is büntethettem igazságosan. Ezért a többiek hallgatólagosan azzal vádoltak, hogy gyöngé vagyok vele szemben. A közvélemény azt vetette Bercsényi szemére, hogy fősvény, kapzsi és kincseket gyűjt, de erre ő képtelen volt. Takarékoskodónak tartották, mert nem fordított gondot arra, hogy megnyerje a többiek szeretetét, és azt hitte, hogy velem együtt elegendő önmagának. Ezért rajtam kívül egész Magyarországon nem volt barátja. De én sem mindig tetszettem neki, mert ha meg akartam őrizni a méltányosság szabályait, nem mindig tettem eleget kívánságainak. Egyébként hatalmas szelleme, mint már említettem, könnyen átlátta az ügyeket, de ritkán tudta felismerni más emberek képességeit és tehetségét. Minthogy a szabadság ügyét védtem, szívesen megengedtem neki mindazt, amit a lengyel

nagyurak gyakorolnak királyuk irányában, és amiről azt hittem, hogy megegyezik törvényeinkkel. Ez sok rágalomra adott okot, mert azt hitték, hogy a gróf hatalomban és méltóságban egyenlőnek tartja magát velem, holott sohasem vettem észre, hogy vétett a tisztelet és az engedelmesség ellen. Nehezen tudtam mérsékelni e barátom természetét, akit őszintén szerettem, aki ismerte titkaimat, s száműzetésemnek és szerencsétlenségemnek hű társa volt. Nehéz volt őt kibékíteni a pártomon álló többi főúrral, mert mindnek különbözött a szelleme, és bár látszólag önként adták meg a tiszteletet Bercsényi grófnak azért a becsülésért, amelyet én tanúsítottam iránta, és rangjáért is, mégis egyik sem volt őszinte vele, mint ahogy maguk közt sem voltak őszinték. Megvetették, csepülték és gyakran rágalmazták egymást előttem, miután előzőleg már szabadon bírálták egymás között személyemet és tetteimet. (242-243. oldal)